

Євреї села Карпилівка

*Автор: Єнтель Бурко-Перльштейн (Yentl Burko-Perlstein),
переклад тексту «The Jews of the Village of Karpylivka» з англійської*

Примітки перекладача

Цей текст вперше опубліковано на івриті в книзі «Sefer yizkor le-kehilat Sarny», 1961 рік, Тель Авів, редактор: Й. Карів (Edited by: Y. Kariv, Published in Tel Aviv, 1961), а потім перекладено на англійську Естер Гілберт (Esther Gilbert) за підтримки проекту «Українсько-єврейські зустрічі» (ukrainianjewishencounter.org).

Англійська версія книги, «Memorial Book of the Community of Sarny» (Книга пам'яті спільноти Сарн), ще не опублікована, текст надано п. Естер для використання завдяки проханню Майкла Сильвестра (Michael Sylvester), який організував поїздку Сіми Софер до Карпилівки в серпні 2015 року. Майкл написав електронного листа на адресу проекту «Карпилівка Онлайн» з проханням допомогти в цій організації у лютому 2015 року. Більше про цю подорож можна прочитати в статті «Повернення після 65 років гіркої відсутності» на сайті газети «[Сарненські новини](#)».

Повний текст книги «Memorial Book of the Community of Sarny» англійською мовою знаходиться в електронному вигляді в Сарненському музеї.

Після публікації англійською мовою про цю подорож (див sema.karpylivka.rv.ua), в лютому 2016 року надійшов електронний лист від Зіпі Корен, дочки Зельде Борко з Сарн, чий батько, Яків Борко, народився в Карпилівці. Її прабабця, Маня Борко з Карпилівки, вимінювала різні товари, тютюн та алкоголь на зерно в селян, яке потім продавала купцям в місті. Пані Зіпі написала, що тоді переважно всі євреї в Карпилівці займалися такою торгівлею: продавали товари з міста селянам і перепродували сільські продукти в місто. Вони також брали в оренду фруктові сади та ліс.

Вона повідомила, що була в Сарнах у 1993 році, і що досліджує історію. Як їй відомо, за російським переписом 1897 року, в Карпилівці проживали сім єврейських сімей, принаймні шість з них були Борко.

Також в лютому 2016 року написала Рівка Шерман (Rivka Sherman), дочка Єнтель – авторки цих спогадів. Вона передала, що пані Єнтель зараз 89 років і вона хотіла б поговорити зі мною англійською мовою. Втім, через занадто сильні спогади і емоції, вона не змогла вийти на зв'язок як було домовлено.

Можливі співпадіння в згаданих тут прізвищах з теперішніми назвами окремих місць в Карпилівці, очевидно вказують що біля цих місць жили згадані єврейські родини.

Сьогодні, після багатьох років потрясінь і неспокою, коли ми нарешті маємо честь проживати у власному будинку, в єврейській країні; довго по тому як наш старий дім в діаспорі було зруйновано і тільки зараз там створюється його пам'ятник – те минуле піднімається як привид, який здається так близько що не може бути забуте¹.

¹ Текст було опубліковано в 1961 році, невдовзі після створення єврейської держави Ізраїль.

Пройдуть роки, і стануть на ноги нові покоління, які, можливо, більше не будуть хотіти пригадувати спосіб життя їхніх дідів і гіркоту діаспори. Але, можливо, якимось в момент спокою, погортають цю книгу скорбот. Відповідно, нехай ці спогади будуть однією із цеглин, які утворюють спільний пам'ятник, який зводиться для наших дітей і їхніх дітей. Нехай також зможуть кинути погляд на те, як їх діди і прадіди жили в цій гіркій діаспорі, в містах, а також у діаспорі в діаспорі – в селах.

В якості моделі села, кожне з яких було так схоже одне на одне, дозвольте мені слугувати Карпилівкою, моїм власним місцем народження, яка лежала в десяти кілометрах від Сарни.

Вся Карпилівка – досить довга, забудована вулиця. Два ряди низько посаджених хатин, покритих соломною. У центрі села була церква. Були сади і городи, а біля будинків, спокійно росли верби. А за селом, на пагорбах, – вітряки і широкі луки.

Серед хатин часом траплялися більші будинки, вкриті дранкою або олова. Вікна були завішені шторами, які випромінювали гарне самопочуття і благодать. Це були єврейські будинки. На деяких з них розвішані знаки, написані польською мовою: «Sklep spozywczе», «Sprzedaz tytoniowy»² тощо, що ще більше вказує – тут живе єврей, який має на життя з невеликого магазину.

Хтозна коли і в якому порядку було створено село Карпилівка. Як прийшли сюди єврейські жителі і оселилися тут. Слід зазначити, що всі єврейські родини в Карпилівці мали одне прізвище: Борко, і всі вони були пов'язані між собою.

Я не знаю звідки мої діди прийшли сюди. Я тільки пам'ятаю, що в селі проживали п'ятеро братів. Це були мої двоюрідні дідусі: Йон, Зелік, Берль, Шолом, і мій дід, Аврам-Шмуель³. Саме ці п'ять братів, які виростили окреме плем'я, привели в світ доньку, яка, в свою чергу заснувала розгалуження з великого сімейства, до якого і я належу.

Коли старший Давид помер, діти отримали їхній спадок, і оселилися в цих же самих будинках. П'ять братів, моїх двоюрідних дідусів, залишили по собі багато синів і дочок, які в свою чергу створили великі, широко розгалужені сім'ї: Вельфл, Аврам-Гірш, Мендель, Єхіль, Міріам, Маня, Ізраелік, мій батько Єлезер, і його два брати Лейб і Моше (Мойша)⁴.

Наскільки я пам'ятаю, це була сім'я купців і вчених людей, яка продовжувала традиції родоvodu, і щоб не дрібнити істину, але щоб бути точним, вона, традиція найбільше віталася в щоденному житті.

Хто в Сарнах і околиці не знав мого двоюрідного дядька Йона, який був відомим як «Йон з Карпилівки». Він був високий, красивий єврей із виразним лицем хорошого єврея, і він викликав повагу і пошану з першого погляду. Крім своїх комерційних навичок і вченості, він мав великі амбіції, які були часто окреслені егоїзмом. Якщо хтось, з ким він мав контакт, не тримав своє слово, цього було б досить для нього, щоб ніколи знову говорити з тою людиною, або залишити її за своїм порогом.

Святкові вихідні спадають на думку, коли євреї сходилися разом для молитви. І якщо молодші не могли контролювати себе і залишатися спокійними під час служби, то громовий голос мого дядька Йона прозвучить: «Shaygetz! Grobber Yung!»⁵. Цього було б досить, щоб вони запнулися і замовкли, як риби...

² З польської «Споживчий магазин», «Продаж тютюну».

³ В англ. версії: Jonah, Zelik, Ber'l, Sholom, and my grandfather, Abraham-Shmuel

⁴ В англ. версії: Velfl, Abraham-Hirsch, Mendl, Yekhiel, Miriam, Manya, Israel'ik, my father Eliezer, and his two brothers Leib and Moshe

⁵ Очевидно фраза на івриті, переклад не відомий

Крім того, більш зрілі євреї були залякані його поглядом, який випромінював особливу силу і вплив. Ніхто не хотів зважитися і оскаржити його волю, або в будь-якому випадку порушувати його гідність, так ніби він був патріархом родини.

Можливо, благоговіння до нього стало результатом його значних досягнень в торгівлі, яку він вів. Він мав справу в великими стайнями волів і мав зв'язки з торговцями у Варшаві⁶ та був відомий як солідний купець і вчений. Його девіз, який заповідав у спадок своїй широко розгалуженій сім'ї, був: «Хто б не грався з голкою – він той, хто отримує голку».⁷ Втім, незважаючи на це, гроші не були для нього центральною річчю. Як приклад, він отримував чимале задоволення від звички виймати велику суму грошей зі гаманця, і топтатися по ній ногами під час святкування.

Я пригадую, як ніби це було уві сні, коли я була дитиною, мої батьки взяли мене на весілля однієї з дочок дядька Йона. Це було одне з найбільших весіль в цьому районі, з музикою, музикантами, і багатьма гостями.

Як дуже ревний Столінський хасид⁸, він танцював весь час з великим ентузіазмом, встроївши краї довгого пальто в свій гартл⁹. Для кожного танцю, що «замовляв» його в музикантів, він платив кілька рублів, але ці гроші він розкидав в повітрі і рвав окремі червонці¹⁰ (десяти рублеві банкноти) на дрібні шматочки, топчучи їх ногами, і викрикуючи: «Грайте музики – гроші то тільки грязюка»...

Варто також відзначити брата мого батька Моше, або як його називали, «Моше-співак». Це був високий, красивий чоловік-єврей, відомий своїм гумором. Його присутність на весіллі прикрашувала всю щасливу подію. Він міг роздавати прохолодні напої, приймати гостей і садовити їх з гідністю.

Моше-співак невимовно любив елегантність. Він одягався з великим добором, а його чорний шовковий шарф з білими смугами був предметом окремих розмов.

Його основним джерелом засобів до існування було посередництво в торгівлі лісом (він був брокером в справах з лісом). Понад того, він був вчителем російської мови та святої мови¹¹ і в старості, коли жив у Сарнах, він став співчим в Купецька Синагога (з пол. Купецька Синагога), через свій приємний голос.

І той його знайомий приспів ще досі резонує всередині мене, під час співу пісень земірот, або на Шева Брахот, і ми також, діти, співали разом з ним, «тарай, ларай, лахай, лахай»¹².

Мої двоюрідні дядьки, Зелік і Шолом були так само, як і мій двоюрідний дядько Йон, дільцями в торгівлі волами і в лісовій промисловості. Всі вони були вчені і шановні євреї, які покращили місто, яке було чутливе до свого родоводу. Приймний син мого двоюрідного дядька Шолома, Агарон з Хінач, який жив на Кзіва Гассе (Kzhiva Gasse) в Сарнах, сидів і вчився вдень і вночі і особисто написав сувій Тори¹³. Він разом зі своєю дружиною Манею, проспівав сувій під накриттям разом з музикантами і численними гостями напередодні війни¹⁴.

Таким чином, п'ятеро братів створили, або продовжили «династію» Борків. Коли вони всі померли, залишили по собі синів і дочок, які взяли на себе спадщину своїх батьків, бабусь і дідусів, і стали торговцями. Бути ремісником, майстром, вважалось «ненормальним і нечистим» і це була ознака, яка могла негативно впливати на перспективи шлюбу...

⁶ В часи перед ДСВ, територія Сарненського району керувалася урядом Республіки Польща у Варшаві

⁷ Це дослівний переклад фрази англ. «Whoever plays with a needle – he is the one who gets the needle», точне значення може бути іншим

⁸ Столін – місто зараз на території Білорусі, близько до кордону з Україною і Дубровиці, колись центр іудаїзму

⁹ Вікіпедія: пояс, який використовують євреї під час молитви

¹⁰ До 1921 року Сарненський район перебував під владою Російської імперії, в обігу були рублі

¹¹ Мабуть йдеться про єврейську

¹² В англ. оригіналі, «tarrai, larrai, lakhai, lakhai»

¹³ Священна книга іудаїзму

¹⁴ Очевидно це якась іудейська традиція

Такими були типи євреїв з Карпилівка.

Нарешті, варто згадати молодих людей, яким до того часу були властиві набагато більші сподівання і прагнення, незважаючи на той факт, що вони стали розтрачені переважно тільки в мріях.

Молодь Карпилівки хотіла, не менш, ніж молоді євреї в містах, піти у великий світ і була охоча до продовження навчання. Вони не були готові приєднатися до монотонного ритму життя в маленькому селі і в дійсності проводили більшу частину свого часу в місті, де здобували освіту, хоча б через те, що кращі вчителі і меламуди були саме в місті.

Отримання освіти в місті було пов'язане з труднощами. Це було можливе виключно тому, що мої батьки підтримували проживання в Сарнах, «zapalesia», тому я могла провести весь тиждень навчаючись в місті і йти додому, в село, тільки в суботу. Часто це повернення виявлялося тяжким, бо річка могла розлитися і було важко слідувати дорогою. Втім цей шлях був пов'язаний з теплотою повернення додому і материнським очікуванням прибуття своїх дітей з міста.

Як приклад прагнення молодих людей з села стати освіченими і пробитися у великий світ, можна навести факт, що мій брат Авраам (який помер передчасно) на прохання моєї матері, блаженна її пам'ять (також убита кровожерливими нацистами), пішов по різних Єшивах¹⁵ в зовнішньому світі, і отримав [Рабинське] призначення. Пізніше, він став учителем, і написав вагому поезію.

Моя мати, Хава, яка приїхала з Андеруа біля Володимирця (англ. Anderua near Volodymyrets) була з родини рабинів і ритуальних м'ясників, торговців лісовою продукцією, а також вчених, які постійно боролися щоб побачити, що їх діти вивчали також і світські предмети. Вона не жаліла (англ. stinit on) енергії, щоб впевнитися, що її діти будуть йти до цієї мети.

Багато з молодих людей Карпилівки відправилися на навчання і приєдналися до першопрохідницького руху та молодіжних організацій, а потім переїхали на Землю Ізраїлю, де поклали свої плечі і руки [на завдання] зведення і створення єврейської держави.

Молодь Карпилівки написала яскраву главу під час війни. Вони брали участь в партизанських боях з нацистами, і багато хто з них залишилися в живих.

Переклад з англійської на українську здійснено в рамках проекту «Карпилівка Онлайн», виконавець: Ярослав Щевич.

Підтримайте проект – [деталі за цим посиланням](#).

Надсилайте ваші запитання та відгуки на: karpylivka.sarny@gmail.com.

¹⁵ Вікіпедія: єврейський вищий релігійний навчальний заклад, де вивчається Усний Закон, головним чином Талмуд